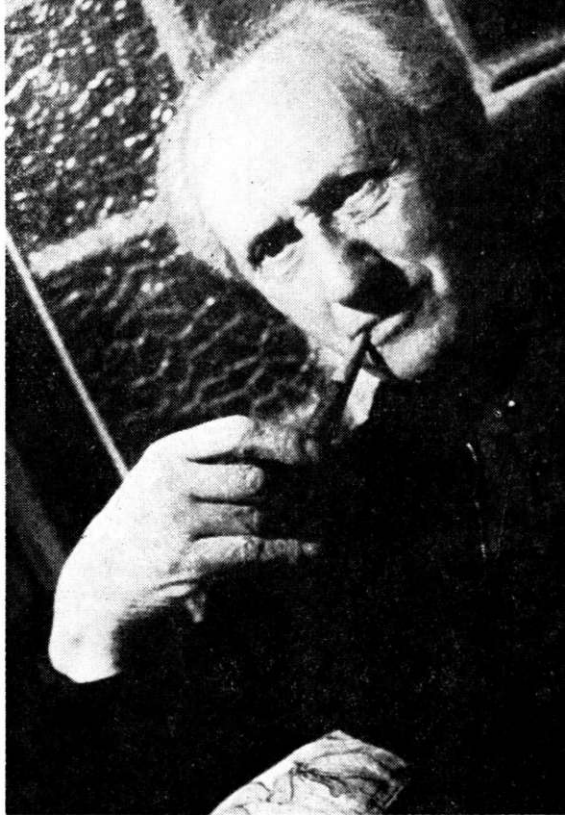

SANDU ELIAD

Despre teatrul militant

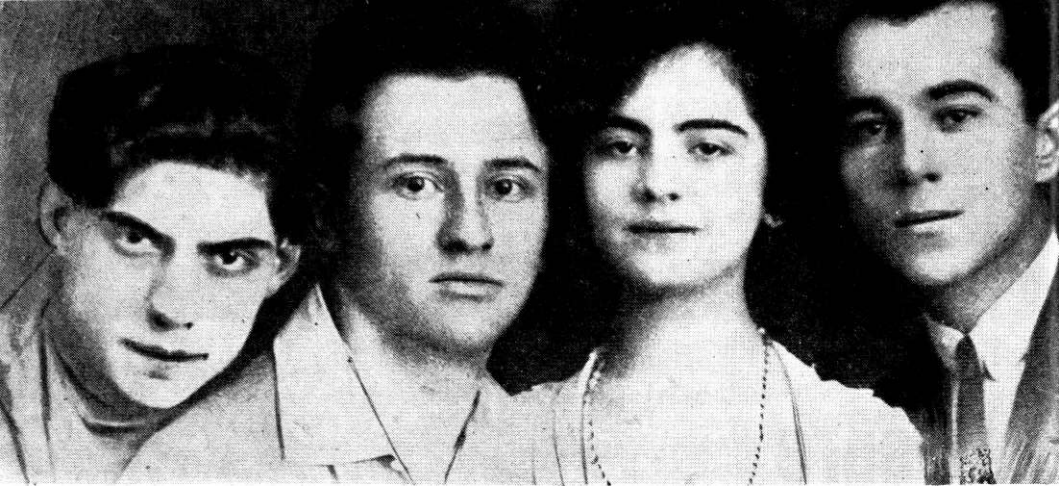
OAMENI ȘI FAPTE DINTR-O BIOGRAFIE NESCRIȘĂ A TEATRULUI NOSTRU

13 DECEMBRIE 1918. Coloana lungă, compactă, tăcută, a tipografilor greviști cărora li s-au alăturat muncitori din alte ramuri, șomeri — mă aflu printre ei — se îndrepta spre clubul Partidului Socialist Democrat din strada Sfântul Ionică. În dreptul atelierelor Teatrului Național, armata întâmpină coloana cu somații și rafale de mitraliere. Primele rinduri ale coloanei se răresc. Rafalele se întesc, caldarimul e acoperit de cadavre, de sînge.

Peste cîteva zile străzile din preajmă sînt redade circulației ; se poate vedea ce a rămas din sediul mișcării muncitorești : ferestre și uși smulse, în curte rămășițe de scaune și mese, hirtii în jalnice mormane sub cerul mohorit de iarnă grea.

Sub presiunea mișcării muncitorești, clubul a renăscut curînd din ruine. În fiecare sîmbătă și duminică seara, la festivalurile artistice, două, trei sute de muncitori se înghesuiau pe lingă estrada cit un cearșaf, să asculte poezie, muzică, scenete, monoloage. Cîțiva studenți ai școlilor de artă dramatică erau nelipsiți din program. Dintre aceștia : Sergiu Dumitrescu, Victoria Mierlescu (azi artistă emerită), Gh. Damian (și el artist emerit), Sandu Eliad, Anina Sandy. De multe ori profesorii noștri : Petre Sturdza, (unul din cei mai cultivați actori ai generației sale), Ion Manolescu, Romald Bulfinski, A. Mihalescu, au urcat pe micul podium din strada Sfântul Ionică, întărînd cu talentul și popularitatea lor prestigiul acelor acțiuni artistice.

Repertoriul cuprindea o gamă largă de opere literare : de la „Grevă fierarilor” de François Coppée, pagini din „Mama” de Gorki, monologul „Poftă bună” din Ruy Blas, „Comuna să trăiască”, în traducerea lui Barbu Lăzăreanu, pînă la schițe de Caragiale,

*Sergiu Dumitrescu, Sandu Eliad, Victoria Mierlescu și Gh. Damian în 1921
— epoca recitalurilor la clubul din strada Sfântul Ionică*

fabule de Gr. Alexandrescu, versuri satirice de George Ranetti, poeziile lui Eminescu, Coșbuc, Vlahuță, ale muncitorilor-poetii Th. Neculuță, Ion Păun Pincio. Aceștia li se adăugau, bineînțeles, multe din producțiile scriitorilor și poezilor, pe atunci în plină activitate creatoare. De pildă : Victor Eftimiu, Bacovia...

Asemenea manifestări se desfășurau destul de des și în alte săli și sălițe de prin cartierele muncitorești.

Se întâmplau „din cauze neprevăzute“, uneori și derogări de la program. Îmi amintesc despre o asemenea întâmplare la sala „Locomotiva“, din calea Griviței. Mă aflam tocmai pe scenă, înfășurat într-un steag roșu, în focul interpretării poemului Comuna să trăiască, cînd din culise îl aud pe Sergiu Dumitrescu strigîndu-mi : „Fugi, poliția !“ În adevăr, venise, dînd buzna, minuiind matracele, operînd arestări. Noi am reușit să sărim, printr-o fereastră din spatele scenei, într-o curte, și de acolo, prin ulițe dosnice, am evitat întîlnirea cu oamenii poliției și cu metodele lor de „băgare a minților în cap“. Îți mai amintești, Victoria Mierlescu ? Erai pe atunci abia cit o păsăruică mai răsărită.

SPECTACOLE cu piese întregi erau aproape imposibil de realizat. Nu se aflau la dispoziție nici săli, nici bani de chirie nu se găseau — era tare scumpă ! — nici bani pentru decoruri, afișaj...

Totuși, cînd și cînd, legînd sărăcie de sărăcie, lipind hirtii peste decoruri rebeșite, muncind noapte de noapte, cîrînd de acasă care ce putea, se înfiripa strictul necesar pentru cîte un spectacol. În asemenea condiții, am realizat, aceeași mină de oameni, prin 1920—21, piesa politică Dimineața albă de Al. Semo, în sala „Tomis“ din calea Călărași.

Acuma, dacă tineretul de azi ar crede că spectacolele noastre politice aduceau cit de cit cu ceea ce se știe despre spectacolele companiilor „Living Theater“ sau „Théâtre du Soleil“, s-ar înșela. De-a lungul anilor 1918—1936 (perioada ulterioară, aceea a statului fascizat ar forma un capitol aparte), guvernele, cite s-au succedat, erau interesate să apere ordinea burgheză, a unei burghezii în plină desfășurare a afacerilor veroase, a corupției pînă la tron, dar în primul rînd a exploatării nemiloase a muncitorimii și țărănimii. Libertățile, cit erau ele, garantate, dragă doamne, de Constituție, erau suprimate de bunul plac al primului comisar de circă polițienească, de zelul și capriciul primului cenzor pus să minuiască o foarfecă. În asemenea condiții, cei ce lucrau în teatru și aveau o conștiință politică sau erau la curent — cu cîte greutăți — despre teatrul angajat pe alte meridiane, de o seamă de animatori, de experimentele și cuceririle lor în arta spectacolului, aveau minile încătușate și gîndurile forțate.

În climatul acesta, și spectacolul Dimineața albă, scris în manieră simbolistă, urmărind destinul unor muncitori care, în beznă oprîmării nutreau speranța într-o zi a eliberării, a unei vieți mai bune, într-o „dimineață albă“, se realiza mai mult pe planul lirismului. Destul de mobilizator totuși, ca să fi putut atrage trei săli pline de muncitori și intelectuali, și ca să fie oprit la al patrulea spectacol. Proprietarul sălii „pofcit“ la Poliție, s-a întors de acolo cu refuzul de a ne mai da sala. Așa că am cărat

acasă, fiecare, boarfele pe care le adusem și ne-am despărțit, cu gândul la o nouă „realizare”. Care avea să fie tot atât de efemeră.

ÎN ANII dintre cele două războaie au funcționat sporadic și colective teatrale de amatori muncitori. Se luptau și ele cu aceleași opreliști, cu identice lipsuri materiale. Au reușit totuși să joace Azilul de noapte. Spectacolul realizat de pasionatul I. Lebli, avea atmosferă, a avut succes și tocmai de aceea poliția l-a suspendat. Au mai fost desigur și alte înjghebări scenice ale colectivelor de teatru de amatori muncitori. Din păcate, nu le-am văzut și n-aș putea relata despre ele.

TEATRELE PROFESIONISTE ca să poată viețui, erau obligate să fie atente nu numai la costul montărilor dar și, mai ales, la fluctuațiile casei de bilete, deci să se supună fără crenire gustului publicului, alcătuit, în bună parte, din proaspăt îmbogății de război, care-l determinau și, în fond, erau singurii în măsură să facă față prețului ridicat al acestor bilete. Muncitorii, intelectualii, toți cu salarii mizere, abia dacă puteau să-și îngăduie (și asta cu sacrificii) o „intrare” la cinematograful. Obligate la asemenea public, scenele profesioniste erau nevoite să prezinte un repertoriu ușor digerabil, opac la problemele majore ale timpului.

Dar Teatrul Național ?

Lăcașul model al artei noastre teatrale își îngăduia un repertoriu de calitate : lui i-ar fi revenit însă și sarcina de a atrage masele largi de spectatori la manifestările sale artistice. Numai că, de la această îndatorire absentă „regal”. N-a făcut nimic special pentru a interesa, necum pentru a deprinde pe muncitorii din uzinele și întreprinderile Capitalei să ia și ei loc în fotoliile sale, să-i vadă spectacolele, să facă cunoștință cu falanga de aur a actorilor — și de ce calitate ! — care oficiau pe scena sa. Prețurile de intrare, deși mai ieftine decît la teatrele particulare, constituiau totuși, față de venitul muncitorilor, un lux la care cu greu puteau visa.

În staturile muncitorilor vedeai doar din Crăciun în Paște cite un testemul sau o haină de doc albastru. Rar veneau muncitorii la Teatrul Național. Și cînd veneau, se strecurau, laolaltă cu studenții, printr-o ușiță laterală, dosnică, și urcau scara interminabilă care ducea spre galerie. De acolo, de la înălțime, actorii erau văzuți doar în creștet. Să mai vorbim de „poezia” galeriei ?

ÎN CONDIȚIILE de existență de teatrele profesioniste era de admirat, în cite o stagiune, inițiativa de a se monta și spectacole de natură să satisfacă și nevoia de frumos și rivna unei atitudini etice.

Hotărîrea de a sparge cercul închis al teatrelor în care se perinda, stagiune cu stagiune, același public avut, de a deschide accesul spre spectacolul de artă unor pături cit mai largi, a avut-o profesorul Nicolae Iorga.

Stagiunea 1927—28 la Teatrul „Caragiale”. Satira politică „Ministrul” de Gh. Brăescu. În distribuție, printre alții : Gh. Ciprian, Dida Solomon-Calimachi.

BECUL IDEAL

MAZDA

FABRICAT FRANCEZ

PUBLICITATE
în ziare și reviste,
de la zăvărnă străînătate,

RUDOLF MOSSE

5 A

BUCUREȘTI
Calea Victoriei, 31

Telefon: 30.788, 304.91 și 317.61

PUBLICITATEA PROGRAMULUI CONCESIUNEA EXCLUSIVĂ: RUDOLF MOSSE & Co

MINISTRUL

Satiră politică la trei acte de Gh. Brăescu

DISTRIBUȚIA

Popescu-Cărligăreanu	G. H. CIPRIAN	Vasile, întîlnind	Gh. Dondan
Flora, socră	C. Hecșiu	Furcarea, stîlăgărele	V. Rădulescu
Georgiana, general	N. Bălgău	Refuzul	S. Lăcăteș
Trădarea, căpitan	M. Tîlghău	Întreaga, direcțional contabilă	N. Antoniu
Serviciu, colonel	F. Mircea	Protestul	DIDA SOLOMON-CALIMACHI
Mălăeșcu, farmacist	M. Eșanu	Găzda, comisar	Elina, soția
Popescu, medic veterinar	I. Opreanu	Wimp, fiica lui Popescu-Cărligăreanu	
Florin, soția lui Popescu-Cărligăreanu	M. Ionescu	Întreaga, comisar	
Col. Popescu-Cărligăreanu	M. Zălinescu		

TEHNICA

Diracția de scenă: M. Zălinescu, S. Bălgău
Plăcuțe: M. Tîlghău
Regia: M. Florin
Lumină: C. Hecșiu

Ultimele de bios de la Asociația de Arte Decorative, (Strada Cămpăneanu)

I BREZOI

FABRIQUE DE MEUBLES JINS
MATINE DANS TOUT DE LA
DECORATION ET LA TAPISSERIE

BUCUREȘTI
STRADA BREZOI 4
VIALEA CARPAT

Columbia

W. & P. SUFRIN

CALEA VICTORIEI 33 (CASA FRASCATTI)

CEL MAI BINE ASORTAT DE GRANOFOANE-PLAC-PIANE

„Teatrul Popular“, înființat cu trudă de Profesor, a funcționat, sub egida „Ligii culturale“, la etajul unei clădiri aflată pe actualul bulevard Gheorghiu-Dej, colț cu strada Saligny. La parter, funcționa un varieteu cu fete, șampanie și chiolhanuri; la etaj, regizorul, scriitorul, dramaturgul, graficianul, scenograful Victor Ion Popa se lupta, cu o mină de actori, să dea viață unui repertoriu bazat în mod special pe Molière, Alecsandri, Caragiale. Succedându-i ca regizor, am luptat și eu să păstrez caracterul popular al repertoriului și am căutat să activez secția de teatru pentru copii, înființată de același Victor Ion Popa. Era primul teatru pentru copii, la noi. Azi, privit din perspectiva unei jumătăți de secol și în ambianța cultural-socială a vremii, nu greșim de loc situind „Teatrul Popular“ (și prin prețurile modice ale biletelor) ca o primă realizare, la noi, a unui teatru pentru mase largi de spectatori.

IN EPOCA de care ne ocupăm n-au lipsit îndrăzelile de a prezenta și pe scenă adevărata față a sistemului politic ce stăpânea pe atunci viața țării.

În acest cadru se înscrie, în stagiunea 1927—1928, montarea de către Teatrul „Caragiale“ (se afla în clădirea, nici vorbă, cu altă înfățișare, în care se află azi Teatrul Mic), teatru condus de actrița Dida Solomon, a satirei politice Ministrul de Gh. Brăescu. Pentru cunoașterea conținutului piesei și, cine știe, poate pentru stîrnirea interesului vreunui director de teatru în căutarea unei comedii de calitate, reproducem subiectul din programul sălii :

„Actul I — Autorul arată viața lipsită de interes, mediul decăzut din care se recrutează uneori oamenii de mîna întîia ai politicii. Un avocat de provincie, șeful unei organizații politice locale, fără credit și autoritate, ajunge ministru pe neașteptate și împarte la club posturile locale între partizanii săi.

Actul 2. — Nepregătit pentru situația cucerită, ministrul, accesibil oricărei propunerii de îmbogățire necinstită, cade zgomotos.

Actul 3. — Dar oamenii politici ca și pasărea Fenix, răsar din cenușă. Din închisoarea în care se află numai pentru motive de șantaj, combină un nou partid de guvernămînt, cu oamenii pe care-i înșelase, dar acum cu pretențiuni mai ridicate“.

A juca o asemenea piesă, demascatoare a însuși regimului conducător, era un act de curaj. El pune în joc existența teatrului, mai ales că se știa că în umbra lui era activ și „prințul roșu“, poreclă sub care era cunoscut comunistul Scarlat Callimachi.

STRECURAREA într-un spectacol de revistă a unui cuplet sau a unui scheci cu conținut social demascator, atrăgea mii de spectatori din rîndul oamenilor muncii. Of-ul cetățeanului, spus de un Tânase, îi aducea popularului actor simpatii deosebite din partea acestor spectatori.

În timpul revoluției din Spania, regizorul și poetul Iacob Sternberg a scris și a montat un spectacol de revistă, în care un cuprinzător tablou (intitulat, dacă-mi aduc bine aminte, „Carmen dolorosa“) evoca cu intensă forță dramatică și poetică tragedia poporului spaniol. Sute și sute de muncitori luau cu asalt, seară de seară, băncile subrede ale teatrului de vară „Arena Văcărești“, unde se desfășura spectacolul.

INTREPRINZĂTORUL, deși firavul Gemi — G. M. Zamfirescu — ars de toate febrele scenei, descoperă în clădirea rămasă mulți ani „la roșu“, a actualului Teatru Giulești, un subsol. Gemi face din pivnița aceea un „Ateneu Popular“ și le oferă muncitorilor de la Atelierele C.F.R. și celor de la fabrica de țigarete, hrana spirituală după care jinduiau.

Mult n-a trăit însă nici această scenă ridicată cu trudă și necazuri. Într-o bună zi, autoritățile vremii au avut grijă să decidă închiderea localului „din motive de salubritate, adunându-se acolo mulți muncitori și familiile lor“.

Dacă istoriografia teatrului românesc n-au ezitat să fixeze drept moment al nașterii sale spectacolul dat într-un salon, acel al domniței Ralu Caragea, de ce am ezita noi să consemnăm formele de micro-spectacole, ținute — din inițiativa celulelor Partidului Comunist aflat în ilegalitate — în multe „saloane“ (e adevărat, departe de a fi luxoase ori măcar confortabile) ale unor familii (iar e adevărat, fără blazon) comuniste sau cu vederi înaintate, sprijinitoare a politicii Partidului și participante la acțiunile de el inițiate.

Eticheta sub care se desfășurau asemenea micro-spectacole era : ceai literar-muzical. Programele se compuneau din recitări de poezii, lecturi de schițe și scene din piese (de preferință lucrări cu circulație restrînsă), alternînd cu mici concerte vocale, de pian sau vioară. Partea artistică era precedată de o scurtă conferință despre probleme de artă și literatură, dezbătute în spiritul ideologiei marxiste. De multe ori conferințele evoluau în discuții aprinse între conferențiar și auditor. La asemenea „ceaiuri“ am putut și eu informa despre teatrul lui Piscator, Brecht, despre cel al lui Tairoff, al lui Vahtangov. Invitațiile erau lansate verbal de organizatorii ceaiului, ei răspunzînd de

Tot aici, în fiecare sîmbătă și duminică, pe o estradă cît un cearșaf, se recita poezie...

selectarea invitaților. Nu se percepea nici o taxă de intrare, dar fiecare invitat punea cîțiva lei în vaza de la intrare. Suma strînsă mergea la „ajutorul roșu” sau sprijinea o altă acțiune inițiată de Partid. Datorită acestor micro-spectacole, mulți oameni ai muncii au putut să cunoască opere literare și muzicale de înaltă valoare artistică și socială, forme noi de artă.

PE ACEEAȘI LINIE, a strădaniei de a face cunoscute marelui public înnoirile pe care le-au adus artei. furtunoasele frămîntări sociale ale timpului, literații și artiștii noștri, în preocuparea lor de a atrage masele largi spre poziții avansate, cucerite mai ales în domeniul teatral, au determinat și acțiunea cercului din jurul revistei „Contimporanul”, condusă de Ion Vinea. E vorba de organizarea unui spectacol popular de artă nouă. Programul a fost alcătuit din piesa lui Eyreinoff Moartea veselă, din poezii de Ion Vinea, Tristan Tzara, din proza lui Urmuz (interpretată de G. Ciprian), din muzică de Eric Satie și George Auric, din dansuri libere, neconstrinse de acompaniament muzical. Totul, prefătat de verva acidă a lui N. D. Cocea, cu filipice la adresa artei stătute și drogante a vremii. Mă bucur și azi, după aproape o jumătate de veac, că m-am numărat printre interpreții acestui spectacol, la care, de altfel, mi-am făcut și debutul de regizor.

Multe au fost acțiunile în anii dintre cele două războaie, pentru a face cunoscute unui public larg, piese de factură nouă, modalități noi de spectacol.

Dacă asemenea acțiuni se cuvin consemnate numai în aria restrînsă a unui laborator teatral, a studiourilor, sau pot fi trecute și în inventarul eforturilor de înnoire a teatrelor slujind mase largi de spectatori, e o problemă controversată...

ÎN ORICE CAZ, nu în contextul de față e cazul să rezolvăm controversa. Nu-mi voi permite să întirziu de aceea asupra acelor spectacole cu caracter de avangardă, create pentru atragerea spre forme noi de artă a unui contingent lărgit de spectatori. Însemnările de față nu ating decît manifestări pe care le-am cunoscut nemijlocit. Așa fiind, lipsește cu desăvîrșire din ele ceea ce, prin elanul forțelor progresiste, s-a realizat în celelalte orașe ale țării. De aceea, punctul pe care trebuie să-l pun aici, sper să fie înlăturat de alții, care dețin și alte informații și pot evoca alte împrejurări ale luptei Partidului din anii grei, pentru o artă pusă în slujba celor mulți, obiectiv azi realizat — sub conducerea P.C.R. — în dimensiunile surprinzătoare pe care le cunoaștem.